

probíhat sestavení soupisu majetkové podstaty.¹⁰¹ Soupis majetkové podstaty je listinou, která insolvenčního správce v rámci konkurzu opravňuje ke zpeněžení zapsaného majetku.

Mezi další povinnosti správce patří sestavit zprávu o hospodářské situaci dlužníka. V této zprávě se porovnává majetková podstata se závazky dlužníka a vyjadřuje se k možnosti dalšího využití dlužníkovy podniku. Správce ale neporovnává veškerá aktiva dlužníka s veškerými jeho závazky vykázanými v okamžiku prohlášení konkurzu. Správce by si měl v první řadě udělat reálnou představu o skutečné finanční situaci, tedy o tom, jaká je hodnota zjištěných aktiv (tj. zjištěné majetkové podstaty) a jaké pravděpodobně bude uspokojení zajištěných věřitelů na jedné straně a nezajištěných věřitelů na straně druhé.

Pokud je rozhodnuto, že úpadek dlužníka bude řešen konkurzem, nepředpokládá se dlouhodobější pokračování v podnikatelské činnosti, a proto při stanovení hodnoty majetkové podstaty vycházíme z likvidační ceny. *Z určitého úhlu pohledu může být ocenění likvidační hodnotou označeno i za metodu výnosovou, neboť hodnota podniku bude dána předpokládanými příjmy z likvidace. V tomto případě to ovšem nebudou příjmy z podniku jako funkčního celku, ale příjmy z odprodeje nebo likvidace jednotlivých majetkových položek.*¹⁰²

Ukončení činnosti podniku není vázáno na rozhodnutí o řešení úpadku konkurzem. Podnik jako celek nebo jen jeho některé části mohou pokračovat i v procesu insolvence v provozu, ale s tím omezením, že bude z čeho uhradit nově vzniklé náklady. Ocenění majetkové podstaty nejvhodnější metodou – likvidační cenou – je podle mého názoru jednou z nejdůležitějších činností insolvenčního správce.

Omezení při stanovení likvidační hodnoty

Problém při stanovení hodnoty majetku spočívá v tom, že se podnik nachází v nestandardních podmínkách (v procesu insolvence, o kterém každý již ví), a tudíž tento objektivní stav vždy výrazně ovlivní výši ocenění.

Dalším omezením při stanovení hodnoty zjištěných aktiv je čas. Rozprodej majetku bude trvat určitou dobu, a proto je třeba v okamžiku soupisu majetkové podstaty při jejím ocenění vycházet ze současné hodnoty příjmů z prodeje jednotlivého majetku. Navíc může ve skutečnosti dojít k tomu, že výtěžek z prodeje se bude výrazně odchylovat od původní prognózy. Zároveň platí, že čím déle budeme majetek mít pod svojí kontrolou (ať už ho využíváme nebo ne), tím více finančních prostředků musíme vynaložit na jeho údržbu či zabezpečení proti vnějším i vnitřním vlivům.

Neméně významným faktorem ovlivňujícím určení likvidační hodnoty je struktura a stáří oceňovaných aktiv, neboť obecně platí, že u majetku starého a majetku specializovaného bývá likvidační hodnota stanovena na velmi nízké úrovni.

V okamžiku, kdy správce oceňuje jednotlivé položky zjištěné majetkové podstaty, není schopen určit, zda bude následně majetek rozprodávat jednotlivě, nebo bude podnik případně jeho část prodávat jako celek, a tudíž zda následně dojde k zachování podniku jako ekonomické jednotky. Ale již v této fázi je třeba zvažovat, co bude pro podnik výhodnější, zda prodávat soubor majetku, či jednotlivé části majetku samostatně a na základě toho přistupovat k ocenění. Pravdou ovšem je, že se podmínky mohou změnit. Výnos a příjem z prodeje majetku jako celku by byl určitě větší než v případě prodeje majetku po jednotlivých položkách. V případě rozprodávání majetku jednotlivě může nastat situace (a také se to velmi často stává), že nakonec zůstane majetek, o který nikdo nemá zájem a musí logicky dojít k jeho fyzické likvidaci, která naopak vyvolá dodatečné náklady.

¹⁰¹ Randáková, M.: Účetně-právní řešení insolvence, 2006, disertační práce, str. 34

¹⁰² Mařík M. a kol.: Metody oceňování podniku, 2007, str. 321-322

Snad největším problémem z hlediska stanovení likvidační hodnoty jsou nehmotná aktiva, která ve většině případů jsou velmi těžko prodejná. Stanovit tedy u těchto aktiv likvidační hodnotu je obtížné, ne-li nemožné. V těchto případech je pak vhodné a i reálné vycházet z hodnoty nula.

Součástí majetkové podstaty nejsou jen aktiva, která byla zjištěna v okamžiku rozhodnutí o úpadku dlužníka na základě fyzických nebo dokladových inventur a která zároveň byla ve vlastnictví dlužníka. Do soupisu majetkové podstaty se zapisuje i majetek třetích osob, například z titulu ručení za dlužníka. I tato aktiva se musí nějakým způsobem ocenit. Ručitel má ve skutečnosti dvě možnosti: buď se vzdá svého majetku ve prospěch dlužníka a správce tento majetek sám bude nabízet k prodeji, a proto ho ocení na základě likvidační hodnoty, nebo místo toho, aby ručitel vydal svůj majetek správci fyzicky, poskytne buď peníze přímo správci, nebo zajištěnému věřiteli. Otázka zní, jaká to bude částka? V tomto případě je nutné provést ocenění majetku (nejčastěji se jedná o nemovitosti) znalcem, který ale nevychází při stanovení hodnoty z toho, že majetek bude likvidován (ve většině případů se uplatňuje reprodukční cena).

Z výše uvedeného vyplývá, že každá položka majetkové podstaty se musí ocenit, aby bylo možné stanovit pravděpodobný výtěžek z ní.

Majetková podstata může v průběhu insolvenčního řízení (hovoříme jen o konkurzu) růst. Jde například o výhodné úročení (zakládání termínovaných vkladů) dosud získaných finančních prostředků z prodeje majetku před jejich rozdělením věřitelům. Insolvenční zákon počítá i s rozmnožením majetkové podstaty v důsledku pokračování v činnosti podniku. Příkladem může být činžovní dům s nájemníky, kdy není možné klienty okamžitě vystěhovat, ale naopak se musí pokračovat v pronajímání bytových jednotek za standardních podmínek a hledat kupce. Předpokládáme, že výše vybraného nájemného pokryje náklady s provozem nemovitosti i se správou majetkové podstaty a za dobrých podmínek může být i vykázán z této konkrétní činnosti zisk. Problém s úhradou nákladů může ale nastat v případě mimořádných událostí (živelná pohroma, havarijní stav budovy nebo jejích částí apod.). Pak v těchto konkrétních případech je velmi těžké odhadnout budoucí rozmnožení majetkové podstaty, a proto v závislosti na zásadě opatrnosti by se mělo vycházet z minulých, reálných skutečností. Insolvenční správce není v roli spasitele, ale naopak jen v roli ochránce majetku ve prospěch věřitelů dlužníka. Jeho zkušenosti s provozováním stejného druhu podniku mohou být minimální, v mnoha případech i nulové.

Závazky dlužníka v konkurzu

Po zjištění, zajištění a zpracování soupisu majetkové podstaty je nutné, aby se insolvenční správce zaměřil na věřitele dlužníka a provedl jejich soupis včetně jejich rozdělení do skupin a na zjištění jejich oprávněných nároků.

Věřitelé v insolvenčním řízení své pohledávky uplatňují podáním přihlášky od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené v rozhodnutí o úpadku. Přihlásit lze pohledávku nesplatnou, vázanou na podmínku, nebo pohledávku, která již byla uplatněna u soudu včetně pohledávek, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí.

V průběhu celého insolvenčního řízení se setkáváme s celou řadou věřitelských pohledávek. Jedná se o následující druhy pohledávek:

- pohledávky za majetkovou podstatou;
 - vzniklé po zahájení insolvenčního řízení;
 - vzniklé po rozhodnutí o úpadku;
- pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou;
- přihlášené pohledávky do insolvenčního řízení;

- podřízené pohledávky;
- zůstatkové pohledávky;
- neuspokojitelné pohledávky v insolvenčním řízení.¹⁰³

Pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou se uspokojují v plné výši kdykoli po rozhodnutí o úpadku. Tyto pohledávky se v insolvenčním řízení uplatňují vůči insolvenčnímu správci.

Pohledávky, které budou uspokojovány v rámci konkurzu až při rozvrhu, musí být do insolvenčního řízení vždy přihlášeny a budou předmětem přezkumného jednání. Přihlášené pohledávky do insolvenčního řízení se dělí na pohledávky zajištěných věřitelů a na pohledávky nezajištěných věřitelů. Zvláštní skupinu tvoří ještě tzv. podmíněné pohledávky. Jde-li o zajištění majetku třetích osob, mohou věřitelé své pohledávky ze zajištění uplatňovat mimo insolvenční řízení. Pokud se zajištěný věřitel domáhá svého práva v rámci zajištění věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty ve vlastnictví třetích osob, mohou tyto osoby pohledávku, která by jim vznikla proti dlužníku uspokojením věřitele, přihlásit jako pohledávku podmíněnou. Správce v tomto případě již nemá možnost vymáhat toto plnění ve prospěch majetkové podstaty, protože plnění bylo učiněno přímo ve prospěch zajištěného věřitele.

Podřízenou pohledávkou se rozumí pohledávka, která má být podle smlouvy uspokojena až po uspokojení jiné pohledávky, případně ostatních pohledávek dlužníka. Podřízené pohledávky se uspokojují po úplném uhrazení všech pohledávek, kterých se týká insolvenční řízení v závislosti na dohodnuté nebo stanovené míře jejich podřízenosti, případně poměrně.

Jako poslední se vždy uspokojují pohledávky společníků nebo členů dlužníka vyplývající z jejich účasti ve společnosti nebo družstvu, a to poměrně. Tyto pohledávky se v insolvenčním řízení neuplatňují, ale pouze se oznamují insolvenčnímu správci, který vede jejich evidenci.

Mezi neuspokojitelné pohledávky v insolvenčním řízení se řadí například ty pohledávky, které byly podány později než bylo stanoveno v rozhodnutí o úpadku, a proto se k nim v insolvenčním řízení nepřihlíží, a tudíž se neuspokojují a dále se jedná o pohledávky, které nebyly do insolvenčního řízení přihlášeny vůbec.

Vzhledem k tomu, že závazky dlužníka jsou rozdílného charakteru a ne všechny se budou uspokojovat ve stejném rozsahu (poměru) a čase, je nutné, aby i správce při vyhotovování seznamu věřitelských nároků postupoval v souladu s výše uvedeným členěním. Příprava tohoto seznamu je zároveň podkladem pro přezkumné jednání, na kterém dochází buď k uznání, nebo naopak k popření věřitelských nároků (co do důvodu a výše).

Při oceňování věřitelských nároků, které byly uznány, a tudíž by měly být uspokojeny, se vychází z ocenění k datu rozhodnutí o úpadku (jistina + úroky). Faktor času v tomto případě nehraje roli, neboť v případě rozvrhu výtěžku majetkové podstaty při konkurzu se nepočítá se 100% uspokojením věřitelských nároků (přihlášené pohledávky do řízení), ale pouze s jejich poměrovým uspokojením. Co se týká věřitelských nároků vzniklých v průběhu insolvenčního řízení, tak u nich se předpokládá průběžné uspokojování, a to pokud možno v 100% výši. V České republice není možné oceňovat závazky jinak než v nominální hodnotě.

Vypovídací schopnost účetních výkazů podniků v konkurzu

Účetní výkaznictví je primárně procesem měření, oceňování a komunikace. Účetní systém získává určitá vstupní data, která zpracovává do podoby výstupů určených okolnímu

¹⁰³ Randáková, M.: Účetně-právní řešení insolvence, 2006, disertační práce, str. 47

prostředí. Tyto výstupy pak ovlivňují rozhodování uživatelů účetních informací. Je tomu tak i v případě dlužníků, kteří se nacházejí v úpadku? Je i v těchto případech účetnictví a účetní výkaznictví odrazem reality, ve které se dlužník nachází?

Soupis majetkové podstaty je vedle soupisu věřitelských nároků, které mají být uspokojeny v konkurzu, nejvýznamnější listinou vypracovanou v rámci insolvenčního řízení. Sám soupis ale není účetním dokladem.

V insolvenčním zákoně je zcela jasně řečeno, že ocenění musí být prováděno v souladu se zvláštními právními předpisy o oceňování a že se nepromítá do účetnictví dlužníka. Dle mého názoru pro dodržení tohoto tvrzení není žádný racionální důvod. Pokud znalec ocení například oběžná aktiva na úrovni nižší než je hodnota uvedená v účetnictví, proč bychom neměli vytvořit k daným aktivům opravné položky. Naopak se domnívám, že promítnutí poklesu ocenění ať už v důsledku situace (konkurz) nebo v důsledku prodeje v tísní (za každou cenu prodat) anebo druhem aktiva (specifický druh aktiva, které není k užítku kdekomu) do účetnictví, by bylo odrazem skutečnosti a dávalo by věřitelům reálnou informaci o hodnotě majetkové podstaty, která po zpeněžení bude sloužit k jejich uspokojení.

Pokud bychom přistoupili na to, že změny v ocenění (směrem dolů na základě zásady opatrnosti) u majetku evidovaného v účetnictví budou promítány do účetnictví, jak pak naložíme s majetkem, který doposud nebyl vůbec v účetnictví dlužníka evidován (viz již několikrát zmiňovaný ručitel – třetí osoba, nebo vrácený majetek již dříve prodaný v rámci neúčinných právních úkonů dlužníka apod.). Podle mého názoru, aby účetnictví plnilo svoji vypovídací schopnost, je nutné, aby i tento majetek byl promítnut do účetnictví dlužníka ať v nepeněžní nebo peněžní podobě.

Když skutečně přistoupíme na variantu, že majetek, který dosud nebyl v účetnictví dlužníka evidován, se nebude zahrnovat do účetnictví nebo že změny v ocenění evidovaného majetku nebudou promítány do účetnictví, pak účetní výkaznictví těchto podniků ztratí svůj význam, a tudíž funkci, kterou je informovat okolní prostředí o vzniklé situaci, přestane plnit.

Závěr

Oceňování jakéhokoli majetku v jakékoli situaci je vždy velmi důležité, ale také v mnoha případech velmi náročné. *Před zahájením prací na ocenění je nezbytné – mimo jiné – vyjasnit si, z jakého důvodu bude ocenění prováděno a jaká hodnota by měla být výsledkem ocenění. Volba technik je pak podřízena funkcím, které by ocenění mělo plnit.*¹⁰⁴ V okamžiku oceňování jednotlivých složek majetku podniku nebo podniku jako celku, který se nachází v krizi a prochází procesem insolvenčního řízení (konkurzem), se jeví jako nejvhodnější použít metody založené na analýze prodejnosti majetku. Základem ocenění by měla být především likvidační hodnota majetku.

Abstrakt

Cílem tohoto příspěvku je upozornit na možná omezení při zjišťování a následném oceňování majetkové podstaty podniku v úpadku. Využití likvidačních cen u podniků v konkurzu se jeví jako nejvhodnější oceňovací základna. Problematické je ustanovení požadující nepromítat zjištěné ceny do účetních výkazů, čímž se tyto výkazy mohou stát pro externí uživatele nedůvěryhodné.

¹⁰⁴ Mařík M. a kol.: *Metody oceňování podniku*, 2007, str. 36